Vad behövs för att säkerställa att de mänskliga rättigheterna skyddas och främjas i tider av kris och krig?

Sammanfattning av dialogseminarium 14 november 2024

Sammanfattning

Dialogseminariet om *"Vad behövs för att säkerställa att de mänskliga rättigheterna skyddas och främjas i tider av kris och krig?"* genomfördes den 14–15 november 2024 under mänskliga rättighetsdagarna i Skellefteå. Seminariet byggde vidare på resultaten från konferensen och tillhörande rapport *Vägen framåt – pandemin och de mänskliga rättigheterna* som Ramboll författade 2022 på uppdrag av länsstyrelsernas nationella uppdrag om mänskliga rättigheter. Rapporten belyste pandemins påverkan på samhällets krisberedskap och de mänskliga rättigheterna. Rambolls rapport visade att pandemin blottlade flera brister i vårt samhälle gällande mänskliga rättigheter och jämlika livsvillkor. Samhällsutmaningar som fanns redan innan pandemin och som under krisen blev tydligare.

Initiativtagare till seminariet är nätverket Mänskliga rättigheter i kris och syftet med seminariet var att genom dialog undersöka vad som har hänt sedan konferensen och rapporten (2021-2022), var samhället står idag och vad olika aktörer anser behöver göras för att säkerställa de mänskliga rättigheterna under tider av kris och krig. Länsstyrelsernas nationella uppdrag i mänskliga rättigheter gav Ramboll i uppdrag att moderera dialogseminariet och sammanställa det genom denna promemoria.

Seminariet hade fokus på att följa upp de tidigare rekommendationer samt att diskutera hur mänskliga rättigheter kan integreras i arbetet med att hantera dagens och framtidens samhällskriser. Diskussionerna kretsade kring tre huvudfrågor:

- Vilka hinder och utmaningar finns för att etablera långsiktiga och tillitsfulla relationer mellan det offentliga och lokalsamhället, och hur kan de överkommas för att stärka krisberedskapen?
- Vilka konkreta strukturer behövs för att etablera långsiktigt samarbete mellan lokalsamhällen och offentliga aktörer i krisberedskapen på lokal nivå?
- På vilket sätt behöver samarbetet mellan det offentliga och lokalsamhället utvecklas för att säkerställa att krishanteringen når de mest sårbara grupperna i samhället?

Uppslutningen och intresset för seminariet var stort och det visar på ett starkt behov av att möjliggöra dialoger om mänskliga rättigheter och krisberedskap. Panellisternas reflektionerna betonade bland annat behovet av erfarenhetsutbyte, inkluderande samverkan och att bygga en krisberedskap som sätter rättigheter och lokala behov i centrum. De samtal som fördes belyser att det finns både utmaningar, som bristande kommunikation och otydliga samarbetsstrukturer, men även lösningar, såsom att stärka lokalsamhällets roll och utveckla rättighetsbaserade perspektiv. Det är avgörande att offentliga aktörer fortsätter att bygga tillitsfulla relationer med lokalsamhället, samtidigt som det offentliga säkerställer att de mest utsatta grupperna omfattas i alla delar av beredskapsarbetet.

Seminariet belyste flera avgörande faktorer för att stärka samhällets motståndskraft och säkerställa inkludering i tider av kris och krig. Genom paneldiskussionen och publikens frågor utforskades teman som representation, samverkan, delaktighet och mänskliga rättigheter. En viktig lärdom är att det fortfarande finns brister i krisberedskapsarbetet. Det finns också ett fortsatt behov av att stärka samverkan mellan civilsamhället och det offentliga, samt att beakta det lokala perspektivet i krisberedskapsarbetet. En av Rambolls rekommendationer är att nätverket Mänskliga rättigheter i kris verkar för att den rättighetsbaserade ansatsen får en tydligare plats i krisberedskapsarbetet. Ramboll rekommenderar också att nätverket arbetar för att sprida kunskap och kompetens om rättighetsbaserat arbete i krisberedskap. Det kan handla om att medverka i eller bidra till att kapacitetshöjande insatser genomförs såsom utbildningar, workshops och övningar som syftar till att stärka kompetensen hos både offentliga aktörer och lokalsamhället.

Denna promemoria sammanfattar seminariets huvudsakliga innehåll och är tänkt att användas som ett underlag för fortsatt dialog och strategisk utveckling för att stärka mänskliga rättigheter i kris- och krigsberedskap.

Innehållsförteckning

1. Inledning ... 2
Bakgrund ... 2
Rambolls uppdrag och genomförande ... 2
Rapporten Vägen framåt - pandemin och de mänskliga rättigheterna ... 3
Begreppsförklaring ... 4
Medverkande i seminariet ... 4
2. Summering av seminariet ... 6
Att förstå krisen ... 6
Panelens reflektioner om begreppet kris ... 7
Tillitsfulla relationer mellan det offentliga och lokalsamhället ... 7
Strukturer för samarbete mellan det offentliga och lokalsamhället ... 8
Barns delaktighet i krisberedskap ... 9
Lokalsamhällets roll i krisberedskap ... 9
Sammanfattning och avslutande reflektioner ... 10
3. Frågor och svar ... 12
Frågor från publiken i rummet ... 12
Representation i krisberedskapsarbete ... 12
Barns rättigheter i krisberedskap ... 12
Osynliga kriser och deras påverkan ... 13
Inkludering av personer med funktionsnedsättning i krisberedskap ... 13
Att stärka försvarsviljan bland unga ... 13
Mentifrågor från publiken ... 14
4. Reflektioner och medskick från Ramboll ... 20
Reflektioner ... 20
Stort intresse visar behovet av dialog om mänskliga rättigheter och kris ... 20
Kommunernas roll i hållbar och inkluderande krisberedskap ... 20
Rambolls medskick ... 20
Den rättighetsbaserade ansatsen behöver ta plats i krisberedskapsarbetet ... 20
Samverkan mellan det offentliga och lokalsamhället bör prioriteras högre ... 21
Bygg kapacitet hos det offentliga och lokalsamhället ... 21

1. Inledning

Bakgrund

Pandemiåren 2020–2021 fick olika aktörer att uppmärksamma behovet av att säkerställa mänskliga rättigheter i samband med Coronapandemin. Det resulterade i en gemensam konferens *Vägen framåt – pandemin och de mänskliga rättigheterna* med tillhörande rapport författad av Ramboll. Rapporten gav ett antal rekommendationer. Dessa handlade bland annat om samverkan mellan civilsamhället och det offentliga samt hur samhällets krisberedskap bör utvecklas för att bättre integrera mänskliga rättigheter. Det är av särskild vikt då vi lever i en tid med parallella och ibland överlappande kriser, som krig, klimatkatastrofer och demokratikriser. Dessa kriser sker både på global och lokal nivå.

Dialogseminariet som hölls under Mänskliga Rättighetsdagarna 14–15 november 2024 i Skellefteå tog sin utgångspunkt i Rambolls rapport och syftade till att belysa hur mänskliga rättigheter kan skyddas och främjas i tider av kris och omställning.

Seminariet samlade representanter från olika sektorer för att reflektera över rapportens rekommendationer samt dess relevans i dagens kontext. Därtill diskuterades vad som ytterligare krävs för att säkerställa mänskliga rättigheter i en tid präglad av omfattande förändringar. Syftet med seminariet var tudelat: dels att följa upp vad som hade hänt med rekommendationerna från det tidigare seminariet, dels att blicka framåt med särskilt fokus på lokalsamhället. Fokus låg på de mänskliga rättigheternas roll i kris och krig, samt på civilsamhällets betydelse och lokala utmaningar.

Under diskussionerna framhölls betydelsen av erfarenhetsutbyte mellan olika aktörer, liksom behovet av samverkan för att möta framtida utmaningar. Denna promemoria sammanfattar de insikter och slutsatser som framkom under seminariet och syftar till att fungera som en grund för fortsatt dialog och utveckling av strategier för att stärka mänskliga rättigheter i kris och krig.

Rambolls uppdrag och genomförande

Dialogseminariet genomfördes med målsättningen att skapa en plattform för erfarenhetsutbyte och gemensam reflektion kring mänskliga rättigheter i tider av kris och krig. Ramboll hade rollen som moderator och rapportör, vilken innefattade att ansvara för att leda dialogseminariet samt sammanställa denna promemoria. Detta inkluderade ansvar för att leda samtalen, strukturera diskussionerna och dokumentera insikter och slutsatser som framkom. Uppdraget har utförts på uppdrag av nätverket *Mänskliga rättigheter och kris,* som inkluderar följande organisationer och aktörer[1]: Länsstyrelsernas nationella uppdrag i mänskliga rättigheter, Svenska Röda Korset, Raoul Wallenberg Institutet, Forum för levande historia, Institutet för mänskliga rättigheter, Fonden för mänskliga rättigheter, samt kommunerna Eskilstuna och Borås.

Figur 1: Bilden visar nätverket som arrangerade seminariet. I mitten finns en mörkblå cirkel med texten "Mänskliga rättigheter och kris". Runt denna mittpunkt finns åtta ljusblå cirklar som representerar de olika organisationer och aktörer som nämndes ovanför i text. Varje organisation är visuellt kopplad till mitten genom en linje, vilket skapar en cirkulär struktur som betonar samverkan mellan aktörerna.

Tillsammans bidrar dessa aktörer med olika perspektiv och expertis för att belysa och

[1] Nätverket håller på att utvecklas med flera aktörer och organisationer under tiden som denna PM skrivs.

stärka arbetet med mänskliga rättigheter i kris- och krigsberedskap. Rambolls arbete med seminariet och denna PM syftar till att knyta samman dessa perspektiv och presentera en helhetsbild som kan fungera som underlag för fortsatt arbete och strategisk utveckling.

Rapporten Vägen framåt - pandemin och de mänskliga rättigheterna

Rapporten *Vägen framåt – pandemin och de mänskliga rättigheterna* är resultatet av ett samarbete mellan flera aktörer som syftade till att belysa och undersöka hur de mänskliga rättigheterna sköttes under coronapandemin.[2] Rapporten belyser hur pandemin har satt samhällens krisberedskap och hantering av mänskliga rättigheter på prov, och vad som behöver utvecklas för att bättre skydda individer och grupper under liknande framtida kriser.

En central slutsats i rapporten är behovet av ett förstärkt samarbete mellan civilsamhället och det offentliga för att säkerställa att mänskliga rättigheter är integrerade i all krishantering. Rapporten visar på att pandemin avslöjade brister i samverkan, särskilt när det gäller att nå de mest sårbara grupperna som äldre, personer med funktionsnedsättning och socioekonomiskt utsatta grupper. För att effektivt skydda och främja mänskliga rättigheter krävs en mer inkluderande och flexibel samverkan där civilsamhällets aktörer har en framträdande roll.

Vidare framgår det att det är avgörande att krisberedskap utvecklas med ett kraftigt rättighetsbaserat perspektiv. Rapporten understryker att samhällen behöver bygga en krisberedskap som är mer adaptiv och kapabel att snabbt och effektivt reagera på de komplexa och sammanlänkade kriser som kan uppstå. I detta sammanhang lyfts vikten av att förbereda och utbilda både myndigheter och medborgare i att förstå och tillämpa mänskliga rättigheter under kris. Detta inkluderar att införa nya riktlinjer för hur mänskliga rättigheter ska beaktas i krisplaner och åtgärder, samt att säkerställa att åtgärder inte försvårar skyddet av sårbara grupper.

En annan viktig slutsats i rapporten är att samhällen måste ta ett helhetsgrepp när det gäller att förstå och hantera de olika typerna av kriser. Klimatförändringar, pandemier, beväpnade konflikter och demokratiska försämringar påverkar inte bara den globala scenen, utan har också direkta effekter på lokala samhällen. Rapporten föreslår en mer sammanhållen global och lokal strategi för att hantera dessa komplexa och ofta sammanfallande kriser. Detta kräver att länder och regioner utvecklar gemensamma plattformar för erfarenhetsutbyte och lärande, samt att de ständigt utvärderar och anpassar sina krisplaner och åtgärder för att kunna möta framtida hot.

Slutligen framhåller rapporten vikten av att involvera de mest utsatta och sårbara grupperna i utformningen av krisberedskap och åtgärder, för att säkerställa att deras rättigheter inte bara erkänns utan också tillgodoses i praktiken. För att detta ska vara möjligt krävs både politisk vilja och konkreta åtgärder för att främja en mer rättighetsbaserad och rättvis krishantering.

[2] Ramboll. *Vägen framåt – Pandemin och de mänskliga rättigheterna*, 2022

Figur 2: Bilden visar omslaget till en rapport med titeln "Vägen framåt – pandemin och de mänskliga rättigheterna". Omslaget har en blå bakgrund med två stora vita och ljusblå pilar som pekar åt höger. I pilarnas nedre del syns en grupp människor med olika hårfärger, frisyrer och klädsel, alla bärandes munskydd. Texten är i vita och svarta versaler för att skapa kontrast mot den blå bakgrunden.

Begreppsförklaring

Följande ord och begrepp används i denna rapport:

Det offentliga avser kommuner, regioner och myndigheter. Dessa aktörer ansvarar för att säkerställa medborgarnas välfärd och rättigheter, samt för att leda och koordinera samhällsinsatser i tider av kris.

Lokalsamhället omfattar ideella aktörer såsom lokala föreningar, civilsamhällesorganisationer samt mindre grupper och nätverk. Dessa aktörer spelar en viktig roll i att organisera och mobilisera lokalt för att möta samhällets behov och bidra till krisberedskapsarbetet

Krisberedskap(samhällets) kan beskrivas som förmågan att förebygga, motstå och hantera krissituationer. Syftet med svensk krisberedskap är att värna befolkningens liv och hälsa, samhällets funktionalitet och förmågan att upprätthålla våra grundläggande värden som demokrati, rättssäkerhet och mänskliga fri- och rättigheter.

Krisberedskapen bygger på att samhällets normala, dagliga verksamhet förebygger och hanterar olyckor och mindre omfattande störningar. Vid allvarliga händelser eller kriser i samhället kan resurserna förstärkas. Krisberedskapen är alltså den förmåga som skapas i många aktörers dagliga verksamhet och inte en utpekad organisation eller en aktör.[3]

Mänskliga rättigheter *har* flera officiella definitioner och de grundläggande mänskliga rättigheterna är reglerade i en rad konventioner och nationell lagstiftning. Arbetet med mänskliga rättigheter kan beskrivas som ”säkerställandet av respekt för Sveriges internationella åtaganden om mänskliga rättigheter som helhet, som även inkluderar en rad relaterade områden med syfte att garantera människors lika möjligheter att åtnjuta mänskliga rättigheter. Mänskliga rättigheter används som ett paraplybegrepp för de olika rättigheter som återfinns i grundlagarna och de konventioner som Sverige har ratificerat.[4] Exempel på mänskliga rättigheter är yttrandefrihet, rättssäkerhet, asyl, akut sjukvård, familjeenighet, skäliga levnadsvillkor, grundskola, jämlika högre studier och ett fritt kulturliv.

I denna promemoria används begreppen *civilsamhälle* och *lokalsamhälle* synonymt.

Medverkande i seminariet

Nätverket Mänskliga rättigheter i kris är initiativtagare till seminariet. Nätverket är ett samarbete på tjänstemannanivå mellan en bredd av aktörer med syfte att bidra till att främja och skydda mänskliga rättigheter i normalläge, kris och krig.

Länsstyrelsernas nationella samordnare för MR-uppdraget representerade nätverket under seminariet.

Moderator för seminariet var **Rajia Addo, senior rådgivare i social hållbarhet på Ramboll**, tillika huvudförfattare till rapporten ”Vägen framåt – pandemin och de mänskliga rättigheterna”.

Presentation av panelen

Under seminariet deltog en panel bestående av personer med bred erfarenhet och kunskap från olika sektorer. Panelens sammansättning reflekterade både det offentliga och civilsamhällets perspektiv, vilket lade grunden för en dynamisk och mångfacetterad dialog för att förstå betydelsen av mänskliga rättigheter inom krisberedskap.

Shade Amao, metodutvecklare på Fryshuset, arbetar med att stärka unga genom utbildning och utveckling av färdigheter som är avgörande i tider av kris och krig. Fryshuset leder bland annat projektet ”Vi behövs”, ett samarbete med Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB). Som ungdomsorganisation och stiftelse har Fryshuset ett omfattande uppdrag att ge unga möjlighet att förändra världen genom sina passioner. Verksamheten inkluderar allt från

[3] Myndigheten för samhällsskydd och beredskap. *Krisberedskap och civilt försvar*, Msb.se, 2022.

[4] Länsstyrelserna. *Metodstöd för ett rättighetsbaserat arbetssätt på länsstyrelserna.* Mänskliga rättigheter i offentlig sektor, 2016.

stöttning av skolor och idrott till sociala insatser såsom avhopparprogram och förebyggande arbete.

Tobias Rahm, senior utredare vid Institutet för mänskliga rättigheter (MR-institutet), representerade en relativt ny institution, inrättad år 2022, med uppdraget att bevaka situationen för mänskliga rättigheter i Sverige. Institutet arbetar med att lämna oberoende förslag och rapporter till regeringen och andra centrala aktörer. Dess verksamhet byggs av FN:s Parisprinciper för nationella institutioner för mänskliga rättigheter, och institutet verkar för att säkerställa att mänskliga rättigheter respekteras och främjas i Sverige.

Rafif Makboul, strateg inom social hållbarhet på Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB), ansvarar för att integrera perspektiv som jämställdhet, funktionsrätt och barnrätt i myndighetens arbete. MSB:s uppdrag omfattar skydd mot olyckor, krisberedskap och det civila försvaret, med fokus på att hantera situationer före, under och efter en kris. Från 2026 kommer MSB att byta namn till Myndigheten för civilt försvar (MFC), men i denna PM refereras myndigheten som MSB.

Emil Nordback, regionombud på Barnens rätt i samhället (Bris), arbetar för att stärka barns rättigheter genom att sprida kunskap och stödja implementeringen av barnkonventionen inom olika verksamheter, bland annat inom krisberedskap och civilt försvar. Bris arbete vilar på tre ben: stöd till barn genom samtal med kuratorer, mobilisering genom volontärer och nätverk samt påverkansarbete gentemot beslutsfattare för att skapa bättre förutsättningar för barns rättigheter i Sverige.

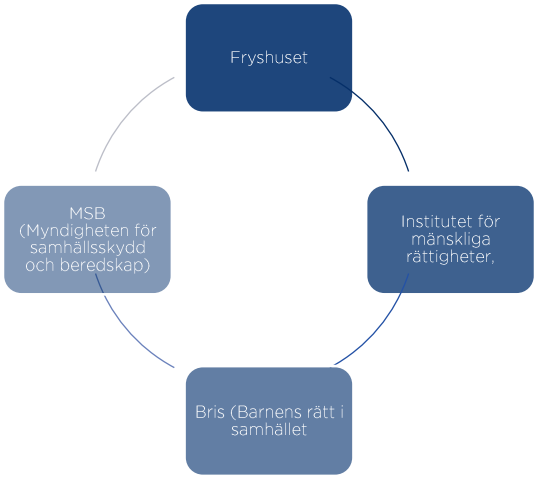

Figur 3: Bilden visar fyra rektangulära rutor kopplade i en cirkulär form med linjer, vilket illustrerar de olika organisationerna som deltog under seminariet i panelen.

2. Summering av seminariet

Detta kapitel sammanfattar den kunskap som framkom under dialogseminariet, med fokus på paneldeltagarnas reflektioner och svar. Samtalet utgick från tre övergripande frågor som ramade in diskussionen:

- *Vilka hinder och utmaningar finns för att etablera långsiktiga och tillitsfulla relationer mellan det offentliga och lokalsamhället, och hur kan de överkommas för att stärka krisberedskapen?*
- *Vilka konkreta strukturer behövs för att etablera långsiktigt samarbete mellan lokalsamhällen och offentliga aktörer i krisberedskapen på lokal nivå?*
- *På vilket sätt behöver samarbetet mellan det offentliga och lokalsamhället utvecklas för att säkerställa att krishanteringen når de mest sårbara grupperna i samhället?*

För att skapa ett bättre flöde och tydligare struktur presenteras reflektionerna och slutsatserna i detta kapitel tematiskt, baserat på de huvudteman som framkom genom panelens samtal och diskussionerna för att förstå krisen.

Insikt: *I dessa rutor presenteras exempel på insikter från paneldiskussionen under seminariet.*

Att förstå krisen

I samband med att seminariet inleddes fick publiken möjlighet att reflektera över vad begreppet "*kris*" innebär. Genom det interaktiva verktyget Menti [5] skickade publiken in svar på frågan *"Vad betyder ordet kris för dig?"* Publikens svar visade att kris kan definieras som en händelse som hotar individers eller gruppers trygghet och livskvalitet, antingen genom plötsliga negativa förändringar eller långsiktiga påfrestningar. Exempel som ofred, krig, naturkatastrofer och störningar i vardagen framkom av publikens inskickade svar, se Figur 4.

En uppfattning som framkom i publikens svar var att kriser uppstår när system och strukturer som normalt fungerar upphör att göra det. Detta leder till instabilitet och osäkerhet. Flera i publiken betonade även att kriser kan vara både lokala – såsom vatten- och elbrist, och globala – såsom klimatkatastrofer och konflikter. Men att kriser kräver extraordinära insatser är ett ämne som flera svar lyfter.

Barnperspektivet lyftes fram i ett svar som något särskilt viktigt att beakta. Ett annat svar belyste att kriser ofta innebär åtgärder som går utanför det vanliga administrativa och politiska handlingsutrymmet, eller där vardagliga resurser inte längre är tillräckliga och akuta insatser krävs för att återställa trygghet och ordning.

- Mänskligt lidande
- För mig är en händelse som kräver åtgärder som ofta ligger utanför den ”vanliga” politiska verktygslådan
- När el och vatten inte funkar. Brist på livsmedel
- Ofred
- Risk för eller inträffad förändring som hotar något skyddsvärt i människors liv och för vår omgivning

Figur 4: exempel från publikens svar på frågan ” Vad betyder ordet kris för dig? ”

5 Menti är ett digitalt verktyg som används för interaktivitet under seminarier. Deltagarna kan svara på frågor, delta i omröstningar och lämna kommentarer i realtid via sina mobiler eller datorer.

Panelens reflektioner om begreppet kris

Panellisterna bidrog sedan med kompletterande perspektiv på publikens definitioner.

Shade Amao från Fryshuset lyfte fram hur unga ofta definierar kriser utifrån sin vardag, där utmaningar som arbetslöshet, våld och diskriminering förekommer. Dessa personliga upplevelser reflekterar samhällsutmaningar och visar att kriser kan vara både individuella och strukturella. Shade betonade behovet av ett holistiskt perspektiv där individens och samhällets behov integreras för att effektivt förebygga och hantera kriser.

Rafif Makboul från MSB lyfte att MSB beskriver samhällskris som extraordinära händelser som orsakar allvarliga störningar på lokal, regional eller nationell nivå. Hon underströk dock att Menti-svarens definition av kris innebär en djupare förståelse för människors individuella upplevelser av kriser, vilket inte inkluderas i deras definition. Men det är viktigt att förstå dessa perspektiv för krisberedskapsarbete.

Tobias Rahm från MR-institutet reflekterade över hur kriser blottlägger strukturella brister, särskilt inom sociala rättigheter. Han framhöll att även om många mänskliga rättigheter är väl integrerade i Sverige finns betydande luckor i skyddet. Detta gäller särskilt skyddet av sociala och ekonomiska rättigheter, exempelvis rätten till bostad och social trygghet. Dessa brister gör vissa grupper särskilt sårbara, vilket förvärrar både deras personliga lidande och samhällets förmåga att hantera kriser. Han menade att kris har två flera dimensioner, bland annat det juridiska och det mänskliga.

Insikt: Kris innebär olika för olika människor. Genom att bredda förståelsen för krisens karaktär, både på individ- och samhällsnivå, kan samhället bättre integrera de mänskliga rättigheterna.

Tillitsfulla relationer mellan det offentliga och lokalsamhället

Seminariet gick sedan vidare till en diskussion om vilka hinder och utmaningar som finns för att bygga långsiktiga och tillitsfulla relationer mellan det offentliga och lokalsamhället. Både nätverket **Mänskliga rättigheter i kris** och **moderatorn** lyfte inledningsvis fram att erfarenheter från pandemin och andra kriser visar att kommunikationen mellan det offentliga och lokalsamhället ofta har varit bristfällig. Många organisationer i lokalsamhället upplevde att de involverades för sent och främst som utförare, snarare än som aktiva deltagare i beslutsfattande och problembeskrivning.

” ...Vi behöver skapa förutsättningar för de här sårbara målgrupperna som inte har samma förutsättningar för att faktiskt få sin röst hörd och det kräver en lyhördhet och en vilja att släppa på makt skulle jag säga...”

-Shade Amao från Fryshuset

Emil Nordback från Bris betonade vikten av att det offentliga erbjuder tydliga behovsbeskrivningar för att underlätta samverkan. Han framhöll att kommunerna ibland behöver ta ett steg tillbaka och reflektera över sina behov, för att bättre kunna signalera dessa till civilsamhället. En tydlig kommunikation om vilka samverkansformer som föredras är också avgörande. Emil påpekade att det finns stor variation i hur kommuner föredrar att samarbeta, exempelvis genom idéburna offentliga partnerskap eller andra upphandlingsformer. Bris har möjlighet att vara flexibla i detta, men Emil underströk vikten av att kommunerna klargör sina preferenser tidigt i processen för att undvika att civilsamhället enbart används som en "gapfiller".

Shade Amao från Fryshuset lyfte fram behovet av att skapa mer inkluderande strukturer för samverkan. Hon påpekade att det offentliga inte alltid speglar samhällets mångfald, vilket särskilt påverkar sårbara grupper som ofta upplever att deras röster inte blir hörda eller att deras behov inte tillgodoses. Shade betonade att detta kräver en ökad lyhördhet och en vilja från det offentliga att dela med sig av makten.

Vidare framhöll Shade att tillitsfulla relationer bygger på sammanhang där människor möts och ökad förståelse mellan olika aktörer. I dagens polariserade samhällsklimat är det viktigare än någonsin att skapa sammanhang där människor kan mötas, lära känna varandra och upptäcka gemensamma värderingar. En sådan grund är avgörande för att bygga en stark och inkluderande krisberedskap.

Insikt: Långsiktiga relationer mellan det offentliga och civilsamhället kräver tydlig kommunikation om behov och samverkan. En gemensam förståelse skapar förutsättningar för ett inkluderande samarbete där alla samhällsgrupper kan bli hörda.

Strukturer för samarbete mellan det offentliga och lokalsamhället

Seminariets andra frågeställning fokuserade på vilka strukturer som krävs för att etablera ett långsiktigt och hållbart samarbete mellan lokalsamhället och det offentliga inom krisberedskap på lokal nivå. **Moderatorn** inledde diskussionen med att reflektera över erfarenheter från pandemin, där bristande samarbetsstrukturer och kunskap om invånarnas livsvillkor försvårade insatser. Detta ledde till att många grupper, såsom äldre, personer med funktionsnedsättning och socioekonomiskt utsatta, inte nåddes av kriskommunikation eller stödåtgärder.

” ...vi måste bli bättre på att kommunicera ut mot det offentliga, vad vi har för insatser, men också att det måste bli inbyggt i olika offentliga funktioner, att ha koll på vad vi gör så att vi verkligen kan hjälpa varandra.”

-Emil Nordback från Bris

Shade Amao från Fryshuset betonade vikten av att erkänna bristerna i både offentlig sektor och civilsamhället för att kunna kroka arm och samarbeta på ett ärligt och konstruktivt sätt. Hon menade att det offentliga har ett grundläggande uppdrag att stötta sårbara grupper, men att civilsamhällets närhet till målgrupperna gör det till en nödvändig resurs. Shade framhöll behovet av att skapa resurser, förutsättningar och strukturer som bygger på ömsesidig förståelse och respekt för varandras arbetssätt.

Emil Nordback från Bris lyfte vikten av att offentliga aktörer har insikt i civilsamhällets arbete och resurser. Han pekade på hur Bris har etablerat stödgrupper och mottagningar för barn och familjer i olika krissituationer, men att dessa initiativ inte alltid är kända inom offentlig sektor. Emil framhöll behovet av bättre informationsflöden och samordning för att maximera samhällets resurser och stödinsatser.

Tobias Rahm från MR-institutet diskuterade vikten av att integrera mänskliga rättigheter i krisberedskapens strukturer. Han hänvisade till rättighetsbaserade principer som säkerställer individens rätt att fatta informerade beslut och agera under kriser. Tobias framhöll att mycket av de nödvändiga metoderna och kunskaperna redan finns på plats inom kommuner, länsstyrelser och civilsamhället, men att det krävs politiska incitament och resurser för att skala upp detta arbete. Han betonade vikten av vertikal samverkan mellan lokala och centrala nivåer för att stärka de horisontella samarbetena mellan lokalsamhället och offentliga aktörer.

Shade avslutade diskussionen med att lyfta risken för top-down-styrning i samarbetet med civilsamhället. Hon betonade att civilsamhället måste involveras från början i utformningen av strukturer och strategier för att säkerställa att dessa är verklighetsförankrade och funktionella. Genom att skapa inkluderande processer från start går det att undvika att samarbetet endast blir symboliskt och i stället skapa en verklig förändring.

Insikt: Långsiktigt samarbete kräver strukturer som bygger på tillit, resurser och gemensam förståelse. Civilsamhället bör involveras från start för att säkerställa verklighetsförankrade lösningar.

Barns delaktighet i krisberedskap

Panelen diskuterade exempel på hur barn och unga kan inkluderas i krisberedskapsarbetet.

" ...Vi vet att vi behöver arbeta precis som gängen och liksom de radikala grupperingarna för att stärka våra unga att vilja bidra positivt i samhället och det bygger på tillit och relation, möten och verktyg påverkan och självständighet..."

-Shade Amao Fryshuset

Emil Nordback från Bris presenterade resultaten från organisationens årliga kommunundersökning, som följer upp hur väl barnkonventionen implementeras i Sveriges kommuner. Undersökningen visar att även om kommunerna generellt sett har bättre rutiner för att säkerställa barns rättigheter inom verksamheter som barnomsorg, grundskola och socialtjänst, finns stora brister inom områden som krisberedskap och civilt försvar. Endast 23 procent av kommunerna rapporterade att de har arbetssätt och metoder för att tillgodose barns rättigheter inom dessa områden.

Emil betonade att barns delaktighet är en särskild utmaning. Kommunerna saknar ofta metoder för att inkludera barn i processer kopplade till krisberedskap, vilket leder till att deras perspektiv förbises. För att motverka detta har Bris nyligen initierat ett projekt i Västerbotten, i samarbete med Länsstyrelsen Västerbotten och Länsförsäkringar Västerbotten. Två kommuner, Sorsele och Åsele, deltar i projektet, som inleds med en grundutbildning i barnkonventionen. Därefter introduceras Bris metod *Expertgrupp Barn*, som erbjuder en systematisk tio-stegsmodell för att göra barn delaktiga, från idé till återkoppling.

Shade Amao från Fryshuset byggde vidare på temat genom att lyfta fram vikten av att möta unga i deras verklighet. Hon betonade att barn och unga inte är en homogen grupp, och att de som ofta hörs är de som redan har förutsättningar att bidra, exempelvis unga från resursstarka hem. Fryshusets arbete fokuserar på att nå ungdomar som upplever utanförskap och riskerar att rekryteras till destruktiva sammanhang. Shade betonade att dessa unga behöver stöd i att förstå deras egen roll som en positiv resurs i samhället.

När det gäller krisberedskap pekade Shade på att unga ofta uppfattar begreppet som väldigt abstrakt. För att engagera dem måste arbetet översättas till deras vardag och verklighet. Hon beskrev hur Fryshuset arbetar med att göra beredskap praktisk och konkret, exempelvis genom att stärka ungas förmåga att hantera kriser som skjutningar genom att öva på alltifrån att stoppa blödningar till att förstå sin rätt att bli hörd. Genom att koppla beredskap till deras livserfarenheter skapas en förståelse för att de själva har ett ansvar och en möjlighet att bidra till samhällets motståndskraft.

Insikt: För att säkerställa barns delaktighet i krisberedskapen måste deras röster höras genom tydliga arbetssätt. Genom utbildningar, metoder och praktiska övningar som kopplar till deras vardag kan det förstärkas.

Lokalsamhällets roll i krisberedskap

Moderatorn ledde diskussionen vidare genom att hänvisa till årets proposition från totalförsvaret, där lokalsamhällets centrala roll i krisberedskapen lyfts fram. Det konstateras att det finns över 160 000 ideella föreningar i Sverige som kan bistå det offentliga vid kriser. Propositionen framhäver särskilt lokalsamhällets förmåga att ställa om snabbt och deras spetskompetens inom specifika områden[6]. Frågan ställdes till **Rafif Makboul från MSB** om vilka faktorer som är avgörande för att civilsamhället ska kunna bidra fullt ut till både krisberedskap och försvarsvilja.

[6] Proposition 2024/25:34. Totalförsvaret 2025–2030

" ...mycket av det här handlar ju också om att förstå hur kriser drabbar människor, hur drabbas barn, hur drabbas äldre, hur drabbas personer med funktionsnedsättning? Och för att göra det arbetet behöver man ju innan också ha de dialogerna och aktiva involvering av rättighetsbärarna..."

-Rafif Makboul från MSB

Rafif underströk vikten av långsiktig samverkan mellan det offentliga och civilsamhället, inte bara under pågående kriser, utan också i förberedelsefasen och vid utvärdering efteråt. Hon betonade att civilsamhället spelar en avgörande roll i att nå olika samhällsgrupper och säkerställa att rättighetsbärares behov och erfarenheter inkluderas i krisberedskapsarbetet.

Hon lyfte fram att MSB har utvecklat vägledningar för samverkan med civilsamhället och samarbetar med frivilliga försvarsorganisationer, som är viktiga aktörer i arbetet. Rafif framhöll att det krävs en ökad förståelse för hur kommuner kan arbeta med lokala civilsamhällesresurser. Detta inkluderar att kartlägga vilka organisationer och nätverk som finns, samt hur dessa kan aktiveras både i det akuta skedet och inom det långsiktiga samarbetet.

Rafif betonade också behovet av att öka kunskapen om hur kriser påverkar olika grupper i samhället, exempelvis barn, äldre och personer med funktionsnedsättning. För att kunna möta dessa behov är det avgörande att dialoger och aktivt involverande av rättighetsbärarna sker redan innan en kris inträffar.

Avslutningsvis påpekade Rafif att civilsamhällets kunskap och kapacitet är en resurs som måste tas tillvara både på lokal och nationell nivå. Hon underströk att det civila försvaret bygger på att hela samhället hjälps åt. Därtill är samverkan mellan offentliga aktörer och civilsamhället en nödvändig komponent för att stärka både krisberedskap och försvarsvilja.

Insikt: Genom att kartlägga lokalsamhällets resurser, bygga relationer och involvera dem redan innan krisen uppstår kan samhällets motståndskraft öka på både lokal och nationell nivå.

Sammanfattning och avslutande reflektioner

När seminariet närmade sig sitt slut sammanfattade moderatorn de centrala teman som diskuterats. Under seminariet kom det fram att en effektiv krisberedskap bygger på tillit och ömsesidig förståelse för de olika uppdrag och resurser som offentliga aktörer och lokalsamhället har. Långsiktighet, tydlig kommunikation och inkluderande samverkan är avgörande för att stärka samhällets motståndskraft och skydda mänskliga rättigheter i tider av kris och krig. Panelen fick därefter möjlighet att dela sina avslutande reflektioner.

" ... när vi i vuxenvärlden misslyckas att förklara för barn vad det är som händer så att vi måste tänka på det här med att inte skydda barn från krisen utan snarare vara med dem i den"

-Emil Nordback från Bris

Emil Nordback från Bris betonade vikten av att kommunicera med barn under kriser. Han nämnde att Bris hade över 50 000 stödkontakter med barn under det senaste året, där många uttryckte oro kopplad till krig och andra kriser. Emil underströk att vuxenvärlden ofta misslyckas med att förklara vad som händer, vilket förstärker barns oro. Han framhöll behovet av att inte skydda barn från verkligheten, utan istället guida dem igenom den med ärlighet och stöd.

Som ett konkret verktyg lyfte **Emil och Rafif Makboul** fram *Lilla Krisinfo*, ett initiativ framtaget för att ge barn anpassad och lättförståelig information om kriser. De rekommenderade materialet som ett stöd för att inkludera barn i samtal om kriser och stärka deras förståelse och trygghet i utmanande tider.

Insikt: Effektiv krisberedskap handlar inte bara om strukturer utan också om att bygga relationer och att inkludera samhällets mest utsatta.

3. Frågor och svar

I slutet av seminariet gavs publiken möjlighet att ställa frågor till panelen, både genom det digitala verktyget Menti och direkt i rummet. Detta kapitel presenterar de frågor som ställdes och panelens svar.

Seminariet samlade en bred publik med representanter från olika samhällssektorer. Lokalsamhället, kommuner och regioner var väl representerade, tillsammans med deltagare från myndigheter, akademin och privatpersoner. Den breda sammansättningen av deltagare skapade en dynamisk och engagerad atmosfär för frågor.

Frågor från publiken i rummet

I detta avsnitt presenterar vi de frågor som ställdes från publiken som närvarade i rummet under seminariet. Frågorna gav möjlighet till direkt interaktion mellan deltagare och panel. Nedan följer frågor och svar tematisk kategoriserade.

Representation i krisberedskapsarbete

En fråga handlade om hur representationen kan stärkas inom krisberedskap och förebyggande insatser. Frågeställaren betonade vikten av att samhällets mångfald speglas i sårbarhetsanalyser, behovsinhämtning och det förebyggande arbetet. Panelen besvarade frågan genom att dela flera perspektiv.

Shade Amao från Fryshuset inledde med att framhålla behovet av att bli bekväm med konflikter och olikheter. Hon betonade att inkludering kräver att vi vågar möta våra skillnader och hantera obekväma situationer. Genom att stärka förmågan till konflikthantering och att navigera genom utmanande samtal kan fler perspektiv och erfarenheter inkluderas. Det stärker inte bara representationen, utan även relationerna mellan människor när vi gemensamt arbetar oss igenom dessa utmaningar.

Tobias Rahm från MR-institutet byggde vidare på resonemanget och lyfte fram att pluralism inte enbart handlar om personalens sammansättning. Han pekade på vikten av att lyfta fram kompetenser som språkkunskaper och kulturell förståelse för att ge underrepresenterade grupper en starkare röst i krishanteringen. Han föreslog även att samarbeten med civilsamhället och människorättsorganisationer kan tillföra värdefulla perspektiv. Genom att involvera externa experter och rådgivare kan strukturella begränsningar såsom regler för tjänstetillsättning överbryggas, vilket kan öppna upp för fler minoritetsperspektiv.

Tobias betonade också att representation inte bara handlar om att diversifiera personalstyrkan, utan om att integrera pluralistiska perspektiv i alla delar av verksamheten. Detta inkluderar allt från planeringsprocesser till genomförande av insatser. Han framhöll att en sådan helhetssyn är avgörande, särskilt på lokal nivå, där inkluderande krisberedskap kan göra arbetet både mer effektivt och rättvist.

Barns rättigheter i krisberedskap

En fråga från publiken riktades till **Emil Nordback från Bris** och handlade om hur organisationen konkret arbetar för att stärka barns rättigheter i kommunernas krisberedskap.

Han beskrev det pågående projekt som Bris driver i samarbete med kommunerna Sorsele och Åsele. Projektet inleds med att utbilda kommunernas personal i barns rättigheter och deras specifika behov i krissituationer. Därefter utvecklas scenarier för olika typer av kriser i samverkan med länsstyrelsen. **Exempel på sådana händelser är skogsbränder, dammhaverier, pandemier, elavbrott, sabotage mot vägar och järnvägar samt andra lokala händelser.** Scenarierna fungerar som en utgångspunkt för expertgrupper där både kommunpersonal och barn från de aktuella kommunerna deltar.

Emil underströk att syftet med detta arbete är att kommunerna ska kunna använda de insikter och kunskaper som projektet genererar för att förbättra sina övergripande krisberedskapsplaner.

Osynliga kriser och deras påverkan

En annan fråga från publiken riktades till alla i panelen och handlade om vilka kriser som existerar idag men som inte får tillräcklig uppmärksamhet. Panelens deltagare delade med sig av sina perspektiv på osynliga kriser och deras påverkan på individer och samhälle.

Tobias Rahm från MR-institutet lyfte fram den växande "kostnadskrisen" (cost of living crisis), där allt fler människor inte har råd med grundläggande varor och tjänster. Detta har nyligen erkänts som en pågående europeisk kris som drabbar samhällets mest utsatta grupper hårdast. Tobias betonade vikten av att denna kris uppmärksammas i samma utsträckning som klimatkrisen, den biologiska mångfaldskrisen och världens pågående konflikter.

Shade Amao från Fryshuset belyste en annan osynlig kris som påverkar socialt utsatta grupper, särskilt föräldrar med utländsk bakgrund. Hon framhöll att låg tillit till myndigheter ofta leder till att många föräldrar inte söker hjälp och stöd från det offentliga, även i kritiska situationer, exempelvis när barn riskerar att hamna i destruktiva sammanhang. Shade betonade att denna utsatthet påverkar en rad andra samhällsfrågor, såsom arbetslöshet och segregation, och underströk behovet av att synliggöra och åtgärda sociala problem.

Rafif Makboul från MSB tog upp de många kriser som unga idag möter, exempelvis pandemin, krigen i Ukraina och Gaza, klimatförändringar och ökande våld i närområdet. Även om dessa kriser är synliga, menade hon att det ofta saknas fokus på hur de påverkar ungas liv och deras syn på framtiden. Rafif betonade vikten av att lyfta fram ungas erfarenheter i offentlig samtal för att inkludera dessa perspektiv i krisberedskapen.

Shade poängterade sedan också betydelsen av lokalsamhällets informella krisberedskap. Hon beskrev hur invånare i utsatta situationer utvecklar kreativa lösningar för att hantera kriser, särskilt när tilliten till formella samhällsstrukturer är låg. Denna informella resiliens, menade hon, är en resurs som det formella krishanteringsarbetet kan dra nytta av och lära sig av.

Inkludering av personer med funktionsnedsättning i krisberedskap

Publiken frågade även om vilka insatser som görs för att säkerställa att personer med funktionsnedsättning inkluderas i krisberedskapen och får det stöd de behöver under en krissituation.

Rafif Makboul från MSB betonade att mycket arbete redan görs, men att det finns betydande utrymme för förbättring. Hon lyfte fram att lagstiftning om tillgänglighet efterlevs och att informationsmaterial, såsom broschyren *Om krisen eller kriget kommer*, görs tillgängliga för alla. Samtidigt efterfrågades det mer praktiska och konkreta råd för att hantera specifika behov, exempelvis gällande personer som omfattas av LSS (Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade), i krissituationer.

Rafif framhöll också vikten av att krisberedskapen på lokal nivå behöver anpassas för att möta behoven hos personer med funktionsnedsättning. MSB har specifika uppdrag inom funktionshinderspolitiken och arbetar för att stärka inkluderande åtgärder. Trots detta är det tydligt att mer kan göras, särskilt genom att bättre integrera mänskliga rättigheter i risk- och sårbarhetsanalyser.

Tobias Rahm från MR-institutet tillade att människorättsperspektiv bör vara en central del av krishanteringssystemets analyser av risker och sårbarheter. Han hänvisade till FN:s CRPD-kommitté (kommittén knuten till FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning), som rekommenderar att personer med funktionsnedsättning inkluderas i allt arbete med krisberedskap och riskhantering. Tobias betonade att ett människorättsbaserat tillvägagångssätt kan bidra till att synliggöra brister och utveckla mer inkluderande strategier som bättre tillgodoser behoven hos utsatta grupper.

Att stärka försvarsviljan bland unga

Publikens sista fråga handlade om hur försvarsviljan bland unga, särskilt de med låg tillit till myndigheter och demokratin, kan stärkas.

Rafif Makboul från MSB lyfte fram MSB:s arbete med sextonårsuppdraget som ett

exempel, där unga engageras genom att ställa frågor om hur de själva kan bidra i en krissituation. Resultaten från arbetet visar att många unga är medvetna om de utmaningar samhället står inför och vill aktivt bidra.

Shade Amao från Fryshuset framhöll vikten av att möta unga där de är, både fysiskt och mentalt. För unga med låg tillit till myndigheter och demokrati handlar försvarsviljan ofta om att skydda det som känns närmast –familj, vänner och lokalsamhället snarare än om att skydda abstrakta nationella värden. Shade betonade att genom att bygga vidare på detta konkreta engagemang och successivt koppla det till en större helhet, kan förutsättningar skapas för att stärka och bredda försvarsviljan på ett mer inkluderande sätt.

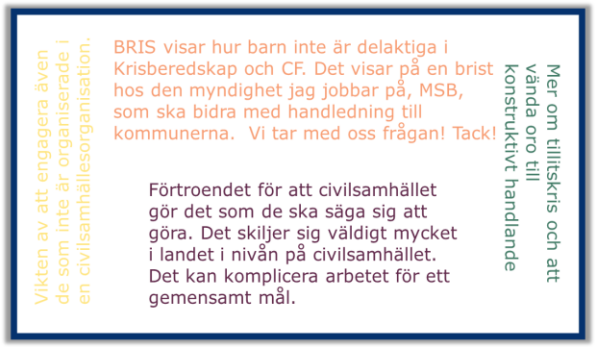

Figur 4: Bilden visar utdrag från publikens svar på frågan "Om du var med i panelen, vad skulle velat säga?" Svaren är: " Förtroendet för att civilsamhället gör det som de ska säga sig att göra. Det skiljer sig väldigt mycket i landet i nivån på civilsamhället. Det kan komplicera arbetet för ett gemensamt mål.", " BRIS visar hur barn inte är delaktiga i Krisberedskap och CF. Det visar på en brist hos den myndighet jag jobbar på, MSB, som ska bidra med handledning till kommunerna. Vi tar med oss frågan! Tack!", " Mer om tillitskris och att vända oro till konstruktivt handlande" och "Vikten av att engagera även de som inte är organiserade i en civilsamhällesorganisation."

Mentifrågor från publiken

I detta avsnitt presenteras några av de frågor som ställdes via Menti under seminariet men som inte hann besvaras på plats. Genom denna interaktiva del av seminariet fick publiken möjlighet att bidra med sina tankar och ställa frågor som panelen tog med sig. Samtliga panellister har fått möjligheten att besvara alla frågor. Nedan presenteras frågorna och paneldeltagarna svar. Panellisterna har svarat i olika kapaciteter, i de fall en panellists namn står som avsändaren har frågan besvarats i egenskap av paneldeltagare och i de fall ett organisationsnamn anges är det myndigheten eller organisationen som har besvarat frågan.

Hur vänder vi oro till konstruktiv krismedvetenhet hos människor?

MSB: Vi känner nog alla oro kring kriser. För att vända det till en konstruktiv krismedvetenhet kan det vara bra att förbereda sig så gott det går för om någonting skulle inträffa. Som privatperson kan man kanske känna mindre oro om man har funderat över vad man behöver för att klara sig vid en kris. Ett tips är att läsa i MSB:s nya broschyr "Om krisen eller kriget kommer" https://www.msb.se/sv/publikationer/om-krisen-eller-kriget-kommer/

Kanske kan det även vara skönt att prata med andra om oron och hur man skulle kunna hjälpa varandra vid en kris. För barn finns det bra anpassad information på Lilla Krisinfo https://lilla.krisinformation.se/

Hur kan man förhindra att mänskliga rättigheter blir en förhandlingsbar fråga i tid av kris?

Tobias Rahm: Lösningen ligger i legalitetsprincipen, dvs. att krisledningar – inklusive regeringen och myndigheterna – följer tillämpliga lagar fullt ut.

Mänskliga rättigheter är grundlagsskyddade, det är också de regler som beskriver hur och i vilken omfattning mänskliga rättigheter kan begränsas om det uppstår konflikter mellan rättigheterna och andra samhällsintressen såsom nationell säkerhet eller allmän ordning.

Denna grundlagskonstruktion har strukturerats efter folkrätten, som breddar antalet mänskliga rättigheter som ska gälla i Sverige i en kris (och fredstid) jämfört med de rättigheter som uttryckligen är upptagna i grundlagarna. Det gäller inte minst ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (ESK-rättigheter).

Så därför blir egentligen frågan: hur ska vi förhindra att MR-juridiken förbises?

Ett par förslag:

- Införliva fler ESK-rättigheter i grundlagen.
- Ta fram tydligare krav på rättighetsbaserade konsekvensanalyser, till exempel i formen av en förordning. Dessa krav ska gälla hela statsförvaltningen – från lagstiftning till krishantering.
- Utbilda krisledningsorganisationer om mänskliga rättigheter.
- Jag är en förespråkare av en MR-funktion i krisledningsorganisationer. Den funktionen kan vara heltid eller tidsbegränsad beroende på krisorganisationens storlek, men inte underställd en annan funktion, eftersom mänskliga rättigheter rör såväl juridik, analys, lägesbild och kommunikation och mycket annat.

Hur kan vi säkerställa att mänskliga rättigheter respekteras i praktiken under krig och kriser, när olika aktörer har så olika bilder av lösningar och prioriteringar?

Tobias Rahm: När det gäller att undvika olika lösningar handlar det bland annat om hur kommunikation mellan central och lokal krisledningsorganisation går till. Vi behöver göra gemensamma bedömningar, åtminstone i stort, genom hela apparaten och då måste det vara en tvåvägskommunikation, både bottom-up och top-down. Att göra bedömningarna gemensamt betyder ju inte nödvändigtvis att bedömningen blir densamma i alla områden och på alla nivåer. Man bör ha oberoende institutioner med på ett sätt som respekterar deras uppdrag, för att ge opartiska inspel i MR-frågorna och andra konstitutionellt skyddade men komplexa frågeställningar.

MSB: Det är viktigt att vi påminner oss om att mänskliga rättigheter, demokrati och jämlikhet är något av det mest skyddsvärda vi har. Det är det Sverige vi försvarar, vår frihet och vår rätt att leva som vi själva väljer. Detta gäller inte bara ifall Sverige blir angripet, utan också då det saknas en motståndare och vi kämpar med att få samhället att fungera i en kris.

MSB: vad har ni för forum som involverar personer med funktionsnedsättning för att säkerställa att insatser, lösningar och kommunikation funkar för alla och inte riskerar onödiga liv och onödig ohälsa.

MSB arbetar aktivt för att vår samhällsviktiga information ska nå hela befolkningen. Vi inhämtar kunskap ifrån funktionsrättsaktörer kring att anpassa såväl kommunikation som tips och råd till personer med funktionsnedsättningar, via exempelvis dialog och enkät. MSB deltar även löpande i olika sammanhang kring tillgänglighetsfrågor. Det finns mycket mer att göra i frågan och MSB tillsammans med andra aktörer med ansvar för krisberedskap måste inkludera personer med funktionsnedsättning mer, det är prioriterat.

Här är några exempel på initiativ för ökad tillgänglighet från msb.se

https://www.msb.se/sv/rad-till-privatpersoner/hemberedskap---preppa-for-minst-en-vecka/extra-stod/

https://www.msb.se/sv/rad-till-privatpersoner/broschyren-om-krisen-eller-kriget-kommer/

MSB har även beviljat forskningsmedel på temat:

https://www.msb.se/sv/publikationer/okad-anvandarmedverkan-i-kris--och-beredskapsarbete/

Vi behöver stärka representationen runt bordet, särskilt innan krisen, för att få lokala perspektiv och behov hörda och mötta. Hur?

Bris: Vi delar frågeställarens bild att vi behöver stärka representationen kring bordet. Tyvärr ser vi att många kommuner brister när det gäller att göra barn delaktiga och involvera barn i beslutsprocesser. Bris årliga kommunrapport visar att endast två av tio kommuner har ett strukturerat arbetssätt för

att inkludera barn i beslut som rör dem inom krisberedskap och civilt försvar.

För att förbättra detta behöver kommuner säkerställa barns rätt till delaktighet i frågor som påverkar dem. Det kan uppnås genom riktade kunskapssatsningar och genom att implementera konkreta arbetssätt och metoder, såsom barnkonsekvensanalyser och andra verktyg som främjar delaktighet och bredare representation.

Shade: Det bästa sättet är att hitta enkla och tydliga metoder för lokala och medborgares perspektiv som utgår ifrån medborgarnas verklighet och förutsättningar men som har i åtanke hur kommunen fungerar. Det betyder att kommunen behöver göra det tydligt i vilka delar av sin verksamhet som de är nödvändigt och möjligt att få input för att sedan bjuda in till samtal. Dessa samtal bör från första början göras på en plats, tid och ett sätt som känns tryggt för medborgare som kanske inte alltid är vana att höras, samarbeta med lokala civilsamhällesaktörer som har ingångspunkter! Det behöver göras tydligt vilket värde en medborgares bidrag har för att det faktiskt ska kännas värdefullt att delta och det behöver återkopplas regelbundet på ett enkelt och tillgängligt sätt, vad som händer efteråt. Inte bara bra saker utan även om det går långsamt eller ”dåligt”.’

Fråga till panelen Vad säger barn om kris - känner de oro? Hur kan lokalsamhället och det offentliga jobba ihop för att nå ut?

Bris: Ett barn berättar för Bris stöd:

”Jag blir rädd när jag läser där det står att vi ska bunkra upp oss och att vi måste fly och massa sådant så de är ju självklart att man blir orolig och de pratas om de i skolan och allt så och om man läser någonstans så står de olika överallt.”

På daglig basis pratar barn med Bris om sina privata och personliga kriser, som för dem har större påverkan på mående och livssituationen än samhällskriser, vilket kan vara bra att påminna om.

De senaste årens oro för krig har varit något av ett undantag, vi har mött reaktioner i form av upplevd oro och frågor i samband med presskonferenser som exempelvis folk och försvar där ministrar sa att det kan bli krig, och i samband med att MSB skickade ut broschyren om krisen eller kriget kommer till hushållen. Men även i de samtalen knyter de flesta barn oron till en egen sårbarhet eller andra svåra omständigheter i barnets liv som föranlett behov att prata med Bris om även den här oron. Vad barn behöver i kris går att generalisera, som vi gör när vi pratar om det – det handlar inte så mycket om vad krisen består i utan vad barn behöver av vuxna. När barn söker individuellt stöd hos Bris handlar det ofta om att vuxna runt en inte kan ge det man behöver eller att frågan väcker en större reaktion/kris hos en själv än hos andra barn och att man därför behöver ett individuellt bemötande och andra strategier. En av de vanligaste frågorna i samtal om samhällskriser eller omvärldshändelser är ”varför”, vilket också råkar vara himla svårt att svara på.

Gällande hur lokalsamhället och det offentliga kan jobba ihop för att nå ut så ser vi stora förtjänster av att göra just det. Att jobba ihop. Det redogörs väl i tidigare avsnitt (panelen) att civilsamhällets förtroende hos medborgarna innebär en otrolig potential i de här typen av arbete och det vore rent ut sagt ett slöseri att inte använda det. Formerna för samarbete kan variera för att passa den lokala kontexten. Gemensam behovsbeskrivning och långsiktighet bör stå i fokus.

Shade Amao: Barn är precis som andra grupper i samhället en heterogen grupp. Vissa känner väldigt mycket oro, framför allt för framtiden. Andra har inte tid att känna oro för större samhällskriser för att de har redan en massa kriser som de behöver hantera idag. Lokalsamhället och det offentliga behöver gå via de kanaler och plattformar som unga befinner sig i (fritidsgårdar, idrottsföreningar och dylikt) och öppet och ärligt fråga barn och unga – vad vill ni göra? Och faktiskt lyssna på svaret. Då väcker man ett engagemang hos dem som man kan bygga vidare på.

Vilka kriser existerar idag som vi är dåliga på att se eller synliggöra?

Tobias Rahm: När det gäller frågan om dåligt uppmärksammade kriser så är som sagt cost-of-living-crisis är en högst aktuell fråga som inte uppmärksammats så tydligt i Sverige.

MSB: Det finns olika definitioner av en kris och vi behöver nog prata om och synliggöra flera kriser bättre än vi gör i samhället idag.

För att lyfta några perspektiv så kan ökande klyftor i samhället, både ekonomiska och sociala, vara en trend som för med sig olika risker; risker som kan spela in då flera händelser utlöser vad vi upplever som en kris. Det kan till exempel handla om hur socioekonomiskt utsatta grupper drabbas eller att vi har så olika livsmönster att vi tappar kraft i att tillsammans möta alla gruppers behov vid en akut kris.

Ett annat perspektiv är våld i nära relation, och särskilt mäns våld mot kvinnor, i alla dess former, som ofta betecknas som en kris. En av sju personer i Sverige uppger sig ha blivit utsatt för våld i nära relation under det senaste året. Majoriteten av dem är kvinnor. Inom MSB:s ansvarsområde är detta särskilt viktigt att beakta, då erfarenheter från andra kontexter visar på att kriser och krig i allmänhet tenderar att öka förekomsten av våld i nära relation. Ukraina är ett exempel på detta, vilket finns beskrivet i MSB:s rapport med erfarenheter och lärdomar för det svenska totalförsvaret.
https://www.msb.se/contentassets/4dc55be5d2b8402ba448c1a5fdc572f6/erfarenheter-fran-ukraina---lardomar-for-det-civila-forsvaret.pdf

Även kriser relaterade till ekologisk hållbarhet kan vara viktiga att synliggöra mer. Exempelvis förlusten av biologisk mångfald – helt och hållet akut och beroende av mänsklig aktivitet. Vi tenderar att glömma att människan, liksom alla andra arter, är beroende av fungerande ekosystem. Även effekter av kemikalier i vår omvärld. Antalet kemikalier i vår omvärld är enorm och kontrollen av nya kemikalier är inte tillräcklig. Vad de har för effekter enskilt och i kombination, så kallad cocktaileffekt är mycket svårt att överblicka. Stora skador på miljö och människa riskeras.

Finns det övningsmaterial? Hur kan vi tillsammans öva kris?

MSB: Att stoppa blödningar, kunna ge HLR och att förebygga, kunna släcka och minimera konsekvenserna av bränder i den vardagliga miljön hör till de bästa sätten att öva inför alla tänkbara typer av kriser. Det kan man göra i hemmet och på arbetsplatsen.

Grannsamverkan är ett bra sätt att förbereda sig för kriser. Det viktiga är att ha börjat prata ihop sig. Vad gör vi till exempel i min bostadsrättsförening eller mitt grannskap om strömmen går? Om vattnet blir kontaminerat eller helt slutar komma ur kranen? Vilka förberedelser kan vi göra? Det skapar gemensam trygghet och är ett bra första steg.

För offentliga aktörer har MSB tagit fram övningsmaterialet Öva enkelt,
https://www.msb.se/sv/utbildning--ovning/ovningsstod-och-verktyg/ova-enkelt/

Som lärare kan man också ta del av ”Klara Färdiga” för att jobba med ungdomar kring krisberedskap i skolan,
https://www.msb.se/sv/amnesomraden/skolmaterial/klara-larare/

Vi har även information om Klara Färdiga för vårdnadshavare,
https://www.msb.se/sv/klara-fardiga/for-dig-som-vardnadshavare/

Hur jobbar Bris konkret med barns rättigheter inom kommunernas krisberedskap?

Bris: Konkret kan bris stötta kommuner på flera sätt gällande barns rättigheter inom krisberedskap.

Dels släpps kommunrapporten varje år där vi synliggör eventuella brister i kommens verksamhet när det kommer till säkerställandet av barns rättigheter inom området för krisberedskap.

Vi bidrar också med kunskapshöjande insatser gällande barnrättsarbete i praktiken för medarbetare i kommuner. Samt utbildningar i vår metodexpertgrupp barn. Expertgrupp barn är en metod för hur verksamheter på olika sätt kan jobba systematiskt med att göra barn delaktiga. Det handlar om att göra en förflyttning från att jobba för barn till att jobba tillsammans med barn. Att inte bara fråga och lyssna, utan också agera: att göra något av det barnen säger.

Vi kan också jobba med den här typen av samarbete gällande andra konkreta arbetssätt och metoder som kommen kan ni sitt arbete, ex barnkonsekvensanalyser. En annan möjlighet är att stötta kommuner är att ta avstamp i krisberedskaps-scenarion anpassade för barn/unga och jobba fram nya rutiner utifrån dem.

På vilket sätt tänker ni att folkhälsa kan inkorporeras i arbetet med krisberedskap?

MSB: Liv och hälsa är grundläggande i kris. Det finns flera viktiga aspekter av folkhälsa att beakta och svårt att nämna alla i ett kort svar. För att nämna något så kan sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR) vara ett område där vi genom att bygga beredskap kan nå stora vinster. Det beror bland annat på att:

- Det är vård som ytterst handlar om liv och död
- Det är vård som inte kan vänta (graviditet, förlossning, abort)
- Det handlar om stort antal påverkade: över 100 000 gravida i Sverige vid givet tillfälle, ca 35 000 aborter per år.
- Brist på SRHR-vård riskerar vid krig att leda till oönskade konsekvenser utöver brist på själva vården, som att flickor och kvinnor väljer att resa över landsgränser för att få abort, vilket utsätter dem för risker.
- Mödradödlighet påverkas starkt av vårdens kvalitet. Sverige har en mödradödlighet på 4,8 per 100 000 födslar, medan siffran i fattiga länder ofta ligger mellan 500–800 per 100 000.

Till Tobias vad är MRIs roll i att främja dialog mellan olika aktörer i kris?

Tobias Rahm: MR-institutet kan agera som ett forum för dialog om mänskliga rättigheter mellan olika aktörer, och vi kan också ge rekommendationer om att dialoger bör påbörjas om vi ser att det är viktigt i en given fråga. Dialogen är även en arbetsmetod för oss, som vi använder för att belysa en MR-situation. Vi har inte prövat vårt mandat i en fullskalig krissituation ännu, men har använt oss av dialogen i alla former jag nyss räknat upp.

Bakgrunden till detta är att MR-institutet bygger sin verksamhet på de så kallade Parisprinciperna från 1993, som låg till grund för Lag (2021:642) om institutet för mänskliga rättigheter och enligt förarbetena till lagen är en viktig tolkningskälla får vårt arbetssätt. Av lagen, förarbetena och Parisprinciperna framgår att vårt huvuduppdrag är att främja och skydda mänskliga rättigheter. Parisprinciperna begär dessutom att vi har en pluralistisk organisation och verksamhet, så att olika erfarenheter, bakgrunder och kompetenser ska komma till tals i verksamheten.

- Med främja avses att skapa större förståelse och medvetenhet om de mänskliga rättigheternas betydelse, både generellt och i specifika frågor. Och där kan dialogen var ett bra arbetssätt för att öka förståelse för mänskliga rättigheter. Så man kan tänka sig att vi arrangerar en dialog mellan krisledningsorganisationer och människor som berörts svårt av olika krisåtgärder.
- Med att skydda avses att påtala pågående kränkningar och verka för att dessa ska upphöra, till exempel genom att undersöka, rapportera och föreslå förbättringsåtgärder. Och i det begreppet kan dialogen aktualiseras som ett verktyg för att undersöka situationen eller som en slutsats om hur myndigheterna kan skapa mer människorättsvänliga lösningar på en kris.

Vilka aktörer ska vara med i dialogen?

Dialoger struktureras efter pluralism-kravet i Parisprinciperna, som dels gäller befolkningens sammansättning, dvs utifrån olika hudfärg, etnicitet, religion, kön, sexuell läggning, funktionsförmåga, mm., dels i perspektivet mångfald av människorättsengagemanget i Sverige, med vilket avses civilsamhällets MR-organisationer, de olika människorättsrörelserna (jämställdhet, anti-rasism, miljö, arbetsrätt) och en del nyckelprofessioner, som jurister, journalister, läkare med flera. Kravet är inte att alla kategorier deltar i alla dialoger, snarare att vi liksom skannar möjliga intressen utifrån det här upplägget och att vi över tid inte blir alltför inriktade på bara några få.

Det s.k. offentliga ägnar sig allt oftare åt att misstänkliggöra etniska minoriteter, vilka nu utgör en tredjedel av befolkningen. Hur är denna strategi tänkt att stärka samhällsberedskapen?

Tobias Rahm: Avseende detta med misstänkliggörandet av minoriteter så läser jag det som en retorisk fråga och håller med frågeställaren om att det där inte alls är bra och att det också förekommer omkring oss, inklusive i vårt samhälle. Jag tror det vore nyttigt för svensk krisberedskap att studera den här faran, kanske med början i isolerade exempel. Vi har ju den falska beskrivningen om Järvafältets skuld i pandemiutbrottet som är relativt väldokumenterad.

MSB: Jag vet inte vilken strategi som avses. Det är hur som helst av stor vikt att motverka underrepresentation av etniska minoriteter inom den civila beredskapen. MSB lyfter i olika sammanhang frågan om att vi, kollektivt, i den civila beredskapen har en tydlig underrepresentation av personer med utomeuropeisk bakgrund och vilka konsekvenser det får och kan få. Alla behövs för att kunna värna en hel befolkning vid kris och krig.

Hur tänker ni att jämställdhet integreras i arbetet? (Hur säkerställa att det inte glöms bort?)

MSB: Jämställdhet är en central fråga att beakta i arbete med kris och krig. MSB har arbetat länge med jämställdhet och har ett fortsatt arbete med att påverka jämställdhet, här är några exempel, men det är långt ifrån allt vi gör:

År 2020 var vi, vad vi känner till, först i världen med att integrera jämställdhet i en nationell civil-militär försvarsövning, Totalförsvarsövning 2020. Vi har fortsatt det arbetet genom att integrera jämställdhet – både frågor om lika deltagande och olika utsatthet – i den civila beredskapen. Det gör vi i form av vägledningar, inriktningar, krav på dem vi finansierar och konkret stöd till den regionala och lokala nivåns aktörer. I nästa stora övning av totalförsvaret år 2027 kommer jämställdhet likaså att finnas med, nu stärkt av erfarenheter från övningen 2020.

MSB gör ett omfattande arbete med jämställdhet gentemot räddningstjänst. Dels gör vi det genom våra egna utbildningar, där framtida brandmän utbildas. Det handlar bland annat om att beakta jämställdhet i läroplaner, antagning, arbetsmiljö i klassrummet, jargong, uppföljning av praktikperioder på räddningstjänst. Dels arbetar vi direkt mot landets räddningstjänster genom forskning, kunskapshöjande, ledarskapsutveckling med mera. Du kan läsa mer om arbetet här: https://www.msb.se/sv/amnesomraden/skydd-mot-olyckor-och-farliga-amnen/raddningstjanst-och-raddningsinsatser/jamstalldhet-inom-raddningstjanst/

Broschyren Om krisen eller kriget kommer är ett annat exempel. Vi har där arbetat med ett inkluderande bildspråk, just i syfte på att visa att vi vill bygga en beredskap av alla, för alla. Vi har också sett över listan med saker att ha i hemmet och lagt till mensskydd.

Läs mer om vårt arbete här https://www.msb.se/sv/om-msb/vart-uppdrag/jamstalldhet-och-jamlikhet/

4. Reflektioner och medskick från Ramboll

I detta kapitel presenteras Rambolls reflektioner från seminariet och medskick för det fortsatta arbetet. Dialogseminariet om mänskliga rättigheter och krisberedskap belyste flera möjligheter att stärka samhällets motståndskraft och säkerställa ett mer inkluderande beredskapsarbete. Genom paneldiskussioner, publikens frågor och de insikter som framkommit har centrala teman som representation, samverkan, delaktighet och mänskliga rättigheter utforskats.

I detta kapitel presenteras Rambolls reflektioner från seminariet och medskick för det fortsatta arbetet. Rambolls medskick riktar sig i första hand till nätverket Mänskliga rättigheter i kris men berör många olika aktörers arbete och uppdrag. Ett generellt medskick från Ramboll till nätverkets arbete med att omhänderta medskicken som presenteras här är att särskilt beakta de varierande roller som olika aktörer har. Det offentliga har generellt alltid en roll som ansvarsbärare och civilsamhällesorganisationer som representanter för rättighetsbärare.

Reflektioner

Stort intresse visar behovet av dialog om mänskliga rättigheter och kris

Ramboll konstaterar att det stora intresset och den breda uppslutningen vid seminariet belyser behovet av erfarenhetsutbyte och samtal om mänskliga rättigheter och krisberedskap. Effektiv krisberedskap kräver en helhetssyn som alltid inkluderar lokalsamhällets och utsatta gruppers perspektiv. Diskussionerna och publikens frågor pekade tydligt ut områden som kräver vidare utveckling, både strukturellt och praktiskt. En intressant insikt från seminariet var att effektiv krisberedskap bygger på tillit och samarbete mellan offentliga aktörer och lokalsamhället. Tydlig kommunikation och jämbördiga partnerskap är nyckelfaktorer för långsiktiga och inkluderande lösningar i krisberedskapsarbetet. Seminariet visade också att sårbara gruppers rättigheter är särskilt viktiga , tillika arbete med att synliggöra osynliga kriser, som ekonomisk utsatthet och social marginalisering.

Kommunernas roll i hållbar och inkluderande krisberedskap

Kommunerna har en avgörande roll i att säkerställa mänskliga rättigheter under kriser och krig. Genom samarbete med lokalsamhället kan långsiktiga partnerskap skapas för ökad stabilitet och förutsägbarhet. För att stärka samhällets motståndskraft behöver kommunerna var väl bekanta med lokala resurser, förstå lokalsamhällets kapacitet och utveckla tydliga kommunikationskanaler. Det krävs också rättighetsbaserade analyser och formella samverkansstrukturer för ett hållbart och inkluderande krisberedskapsarbete.

Rambolls medskick

Den rättighetsbaserade ansatsen behöver ta plats i krisberedskapsarbetet

Ramboll rekommenderar att nätverket Mänskliga rättigheter i kris verkar för att det offentliga säkerställer ett krisberedskapen i större utsträckning vilar på ett rättighetsbaserat arbetssätt. Det är avgörande att integrera mänskliga rättigheter i alla strategier och åtgärder i krisberedskapsarbetet. Detta inkluderar att bygga beredskapsplaner som bygger på kunskap om och främjar rättigheter såsom exempelvis rätten till information, rätten till bästa uppnåeliga hälsa, rätten till skydd och säkerhet, och rätten till delaktighet. En insikt från tidigare kriser är att människorättsliga perspektiv ofta saknats i både beredskapsplaner samt risk- och sårbarhetsanalyser. För att människorättsperspektiv ska kunna genomsyra krisberedskapen behöver det offentliga stärka sin kompetens i god tid före en kris. Dessutom är det avgörande att samarbetet mellan olika samhällssektorer och mellan offentliga aktörer

och civilsamhället är väl inarbetat och fungerar effektivt redan innan en kris uppstår.

Genom att tillämpa en rättighetsbaserad ansats kan det offentliga bättre säkerställa att alla individer, särskilt de mest utsatta, kan åtnjuta sina grundläggande rättigheter såväl i vardagen som under krissituationer.

Sårbara grupper är ännu inte tillräckligt inkluderade i krisberedskapen: Ramboll rekommenderar att nätverket bidrar till att särskilt fokus läggs på att sprida kunskap om hur det offentliga kan inkludera sårbara grupper i krisberedskapsprocesser för att säkerställa att deras rättigheter skyddas och främjas under kriser.

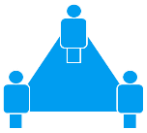

Samverkan mellan det offentliga och lokalsamhället bör prioriteras högre

Ramboll konstaterar att det finns ‚mycket kvar att göra för att stärka samverkan mellan civilsamhället och det offentliga. En förutsättning för ett effektivt krisarbete är att det bedrivs och omsätts på så lokal nivå som är möjligt. För att skapa hållbara och förutsägbara partnerskap rekommenderas nätverket att verka för att kommuner och civilsamhällesorganisationer i större utsträckning etablerar formella avtal för att säkerställa långsiktigt samarbete och stabilitet i krisberedskapen. För att säkerställa att det blir effektiv samverkan bör kommuner och myndigheter utveckla och implementera tydliga kommunikationsstrukturer mellan lokalsamhället före, under och efter en kris. Ramboll rekommenderar att nätverket verkar för att kommuner också samarbetar närmare med civilsamhällets aktörer på lokal nivå.

Vissa delar av lokalsamhället möter idag förändrade ekonomiska förutsättningar som kan komma att påverka deras förmåga att verka fritt och effektivt. Ramboll konstaterar att stramare finansiering för vissa typer av civilsamhällesorganisationer, ökade administrativa krav och polarisering i samhällsdebatten kan komma att utmana deras roll som bärare av demokratiska värden. Samtidigt ser vi ett generellt ökat hot mot demokratin, där desinformation och minskat förtroende för det offentliga riskerar att underminera demokratins fundament. Detta gör att den lokala samverkan mellan civilsamhället och det offentliga blir än mer angelägen för att stärka krisberedskapen. Genom nära samarbeten kan resurser nyttjas effektivare, förtroendet öka och både demokratiska principer och mänskliga rättigheter integreras i krishanteringen på ett hållbart sätt.

Utveckla och stärk lokala beredskapsnätverk. Ett resilient samhälle bygger på starka lokala nätverk som kan mobiliseras snabbt vid en kris. Ramboll rekommenderar att nätverket prioriterar att verka för att stötta kommunernas arbete för att initiera, utveckla och underhålla sådana nätverk. Detta inkluderar att öka kommunernas kunskaper om lokalsamhällets kapacitet och drivkrafter, att engagera lokala ledare, lokala organisationer, och andra intressenter i beredskapsprocessen. Detta gör lokal samverkan mellan civilsamhället och offentliga aktörer allt viktigare, inte minst inom krisberedskapen. Genom att stärka samarbetet kan resurser nyttjas effektivare, förtroendet öka och bidra till ett mer motståndskraftigt samhälle.

Bygg kapacitet hos det offentliga och lokalsamhället

För att säkerställa att alla aktörer inom krisberedskapsfältet är väl förberedda och kan agera effektivt, rekommenderar Ramboll att nätverket arbetar för att sprida kunskap och kompetens om rättighetsbaserat arbete i krisberedskap. Det kan handla om att medverka i eller bidra till att kapacitetshöjande insatser genomförs. Det kan handla om utbildningar, workshops och övningar som syftar till att stärka kompetensen hos både offentliga aktörer och lokalsamhället. Särskilt fokus bör läggas på utbildningar som rör rättighetsbaserat arbetssätt, regelverk om mänskliga rättigheter, krishantering, kommunikation och samverkan. Detta kan bidra till att stärka och effektivisera krishanteringskapaciteten på alla nivåer i samhället.

Ramboll konstaterar också att det krävs att ordinarie verksamheter har rätt och tillräcklig kunskap på plats samt att denna kunskap tillämpas i det dagliga arbetet. Resonemanget återfinns bland annat i en rapport från Röda

Korset från 2024 "Ensamma i krisen?".[7] Rapporten beskriver hur våldsdåd i ett bostadsområde påverkar både lokalsamhälle och individer på många sätt och under lång tid. Hur ett områdets förutsättningar ser ut före en allvarlig händelse och hur lyhört samhället agerar under och efter påverkar därför hur allvarliga efterverkningarna blir. Funktioner som hälsofrämjare, samordnare och liknande roller med god förankring i lokalsamhället kan fungera som en stödjande länk mellan offentliga aktörer och enskilda personer även i ett långsiktigt perspektiv. Vidare lyfter rapporten att kommuner kan säkerställa en funktion som samordnar det lokala krisstödsarbetet före, under och efter allvarliga händelser. Ett exempel på hur detta kan organiseras är funktionen samordnare krisstöd i beredskap i Malmö stad.

Ramboll betonar också behovet av både en bred kunskapshöjning och utveckling av spetskompetens gällande mänskliga rättigheter inom det offentliga. Här bör funktioner som beredskapssamordnare i kommuner vara en viktig målgrupp för kompetenshöjande insatser. Vi ser också att motsvarande kompetenshöjning behöver återspeglas även hos de funktioner som ansvarar för människorättsliga frågor, jämlikhetsfrågor eller motsvarande inom det offentliga. Denna yrkeskategori behöver i större utsträckning öva på krisledningsmetodik för att ha goda förutsättningar att bidra med sin spetskompetens i en krisorganisation. För att uppnå detta behövs resurser som möjliggör både en generell förstärkning av kunskapsnivån och en riktad satsning på specialiserad kompetens i organisationer med offentliga uppdrag.

Ramboll ser att kunskapen om människorättsliga perspektiv måste omsättas i konkret handling för att göra verklig skillnad. Därför bör nätverket inte bara bidra till att sprida kunskap utan även överväga att ta en aktiv roll i att stödja implementeringsarbetet inom vissa offentliga organisationer, förslagsvis genom nätverksmedlemmarnas hemorganisationer till en början. Genom att erbjuda tydliga verktyg, praktiska riktlinjer och konkret vägledning skulle nätverkets arbete kunna bidra till att dessa perspektiv integreras effektivt i det dagliga arbetet i ett urval organisationer. Detta handlar inte bara om att stärka kompetensen utan om att skapa hållbara strukturer som gör mänskliga rättigheter till en självklar del av krisberedskapsarbetet.

Fördjupa kunskapen om alla barns rättigheter. Ramboll rekommenderar att nätverket bidrar till att uppmärksamma behovet av att det offentliga implementerar utbildningar och konkreta metoder för att säkerställa alla barns delaktighet i krishantering, samt att barns röster får ett verkligt inflytande i hela processen. Särskilt viktigt blir att öka kunskapen om att barn är en mycket heterogen grupp och att barns livsvillkor kan se mycket olika ut.

[7] Kotschack, M. & Vedin, U. (2024). *Ensamma i krisen? – perspektiv på stöd till dem som drabbas av det dödliga våldet.* Svenska Röda Korset.

Bright ideas. Sustainable change.

RAMBOLL